

ועי' בהגהות אשר"י (ברכות תפלת השחר סי' ט) שכתב בשם האור זרוע (ח"א סי' צג) דבפישוט ידים ורגלים אפילו מטה קצת על אפיו אסור אם יש שם רצפת אבנים, אבל כמו ששייך שלנו נופל בלא פישוט ידים ורגלים מותר, ושאיין שם רצפת אבנים אפי' בפישוט ידים ורגלים מותר ובלבד דמטה אפיו קצת על הצד, ע"כ. ומבואר דאפי' כשאין שם רצפת אבנים אם עושה בפישוט ידים ורגלים צריך להטות אפיו קצת.

והבי"י (סי' קלא) תמה על דבריו דלא יודע לו טעם, ושמה גזירה שלא יבוא לעשות כן על הרצפה, אי נמי אפשר שטעמו כדכתב **הריב"ש** (שם) בשם רב שירא דאבי רבא חישיי לאבן משכית אפילו לא היתה שם רצפת אבנים לפנייה שמה היתה שם ונבנה עליה ע"כ, וסובר האור זרוע דכיון דחששא בעלמא הוא ואפי' את"ל שיש שם רצפה אינה ניכרת שרי על ידי אצלו, משא"כ על הרצפה ממש.

ולמעשה יעויין **ברמ"א** (סי' קלא סעי' ה) שפסק כהריב"ש וההגהות אשר"י במקום שמשתחוה בפישוט ידים ורגלים. ועי' **בט"ז** (סי' קד) שביאר דהיינו טעמא דיש לגזור אטו אבן משכית שאסור מן התורה דכתיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה (כתירוץ הראשון של הבי"י). וכ"כ **המ"ב** (סי' קמ). (ועיין הלן בשם המ"א שנקט טעם של הריב"ש). ועי' **בפמ"ג** (שם אי"א סי' קכב) שכתב שללא פישוט ידים ורגלים מותר על קרקע אף ללא הפסק (דהוי גזרה לגזרה). וכן מבואר **בביאור הגר"א** (שם סוף סעי' ה). ועי' **ברמ"ח** (שם וברמ"ב) (מגילה כב: ד"ה שם).

נמצא לפי"ז דאין איסור מן התורה אלא כשיש תרתי לריעותא: **א'** משתחוה בפישוט ידים ורגלים. **ב'** על רצפת אבנים. אולם היכן שיש חדא לריעותא, כגון דרך קידה דהיינו שנופל על אפיו על רצפת אבנים בלא פישוט ידים ורגלים, או אם הוא בפישוט ידים ורגלים שלא על רצפת אבנים, אסור רק מדרבנן. אבל אם איתא תרתי למעלותא דהיינו דרך קידה בלא רצפת אבנים, לא גזרו רבנן. וכן אם היה נופל דרך קידה על רצפת אבנים אך שלא היה קידה גמורה, דהיינו שנטה קצת על צדו, או אם היה בפישוט ידים ורגלים ושלא על הרצפה ונטה קצת על צדו דלא הוי פישוט ממש ג"כ מותר. וכ"כ **המ"ב** (שם).

ו. כשמפסיק בין פניו לקרקע
ועי' **ברמב"ם** (שם ה"ז) שכתב שאם פרס מחצלאות על רצפת האבנים וכסה אותן, מותר להשתחוות עליהם. וכן הביא **החנינך** (מצוה שטס). וכן מצינו **במרדכי** (שם) דכיון שיש איסור השתחויה על הקרקע אפילו ללא פישוט ידים ורגלים, משום האי טעמא משימין ביום הכפורים עשבים בבית הכנסת לכסות הרצפה משום דנופלים על פניהם כשאומרים והכניסו והטעם, ע"כ. (וביאר **הפמ"ג** (מ"ז ססי' קד) דבכה"ג לא גזרו שמא יבוא להשתחוות ללא הפסק כיון שעיני שינוי זה יזכור ולא אתי למטעי). וכן פסק **הרמ"א** (שם), וז"ל: אבל אם נוטה קצת על צדו, מותר אם אין שם אבן משכית, וכן יעשו ביוה"כ כשנופלין על פניהם אם יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע, וכן נהגין, ע"כ. ומשמע מהרמ"א דתרתני בעיני הטיה ודבר חוצץ. אולם **הט"ז** (סי' קט) כתב דצריך לגרוס ברמ"א "או יציעו".

והמ"א (סי' קכב) כתב לבאר בפירוש הראשון דכוונת הרמ"א כפשוטו דדוקא כשמציעין עשבים להפסיק בין הרצפה שרי בהטיה, אי נמי אפילו בלא הטיה שרי, דדוקא על הקרקע אוסר בלא הטיה שמא יש תחתיו רצפת אבנים ונבנה עליה, דקרקע לא חשיב הפסק שארצו של בית כמוהו עד התיחום כדאי פ"ט"ו דאהלות (לפי גרסת המחצ"ה"ש), אבל עשבים חשיבי הפסק, וכ"כ הרמב"ם פ"ה מע"א וכן עיקר וכו"ל דלא כמ"ש הריב"ש סי' תי"ב, ע"כ. ועי' הלן בשם **המחצ"ה"ש** ביאור ראיית המ"א. **והמור וקציעה** (שם) דחה ראיית המ"א דאין זה דומה לטומאה, דהכא הדבר תלוי בנגיעת פניו לקרקע. ועי' עוד **בראש יוסף** (מגילה כב: ד"ה שם) האם לפי המ"א בכה"ג שיש הפסק אדמה ומתחתיו אבן משכית אם אסור מה"ת.

ולהלכה פסק **המ"ב** (סי' קמ) כהט"ז דעי"י הפסק לחוד סגי. (ואם עושה בפישוט ידים ורגלים כשמפסיק בין פניו לקרקע אם צריך גם הטיה כתב **בשעה"צ** (אות מד) שהדבר תלוי בשני פירושי המ"א, דלפירוש הראשון ודאי דלא מהני ללא הטיה, אבל לפירוש השני אפשר דיש להקל, וצ"ע, ע"כ. ועי' **בפמ"ג** (מ"ז ססי' קד) שהוא מקור של השעה"צ. ועי' עוד **בביאור הלכה** (שם).

ז. כשיש שטיח על הקרקע
ועיין **במחצ"ה"ש** (שם) שכתב לבאר ראיית המ"א הני"ל מהא דתנן באהלות "חצצו מארצו", ופירש הרי"ע ברטורא שכיסה קרקע הבית בנסרים או יריעות, ויש מת בבית, כלים שתחת היריעות או הנסרים, אם יש במקומן טפח על טפח ברום טפח טהורים, דהוי אוהל וחוצץ בפני הטומאה, ואם לאו טמאים, שארצו של בית כמוהו עד התיחום, עכ"ל. הרי דיריעות ונסרים אין חוצצים, ה"ה דעפר וקרקע שעל גבי רצפה אינו חוצץ, משא"כ עשבים חוצצים. והא דיריעות אין חוצצות וכן נסרים, ע"כ צ"ל לדברי מ"א דמירי שהיריעות והנסרים קבועים בקרקע ע"י יתדות וכדו', דהוי קרקע, עכ"פ מוכח דקרקע ממש אינו מפסיק, משא"כ עשבים דהוי תלוש מפסיק, ע"כ.

אלא **שבמטה אפרים** (סי' תרכא אות יד) כתב שנוהגים לטווח עשבים בכל בהכניסו ובתי מדרשות אף שאין שם רצפת אבנים רק של לבנים או נסרים, ואם לא הציעו עשבים יש להם לחוץ ע"י בנד, ע"כ. ועי' **בכה"ח** (סי' קלא אות קטו) ו**בקצה למטה** (שם אות כ) שכתבו ד"ל דמשום לא פלוג. ויש לעיין אם המנהג זה הוא רק בבית הכנסת, או אף בשאר מקומות. וצ"ע.

ועי' עוד **בלבושי מרדכי** (או"ח מ' תני ס' קד) שכתב להחמיר אפילו כשיש שטיח על הרצפה, אפילו שאינו מחובר לקרקע (כי מתבטל הוא לקרקע, או משום גזרה לא קבוע אטו קבוע). אולם דעת **הגרש"א זצ"ל** (הלבושי תפלה פ"א אות ה) דאף על שטיח קבוע ומחובר לקרקע מותר להשתחוות, אך המנהג להחמיר בזה. ומ"מ שטיח שהוא לנוי, אשר רגילים להוציאו מפעם לפעם לנקותו מועיל כהפסק, פרט למקום שנהוג להחמיר אף בזה.

ה. מקום ההפסק בין האדם לרצפה
וכתב **הרמב"ם** (ע"ז פ"ו ה"ז) דנהגו כל ישראל להציע מחצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבנים או מיני קש ותבן להבדיל בין פניהם ובין האבנים, ע"כ. מבואר שעיקר ההפסק הוא בין הפנים לרצפה. וכן **הריב"ש** (סי' ת"ב) כתב שמהרמב"ם (ומרש"י) נראה שאין לחוש לאבן משכית אפילו מדרבנן אלא כשפניו דבוקות בארץ אע"פ שאין בו פישוט ידים ורגלים, אבל שוחה לבד אין לחוש ע"ז, ע"כ. והביא **הכס"מ** (מ"ז פ"ו סה"ח). וכן פסקו **הא"ר** (סי' קלא אות טו), **המט"א** (סי' תרכא אות יד) **והמ"ב** (סי' קלא ס"ק מא). וע"כ אם יש לו בד קטן וכדו' לחצוץ, ישימנו בין הפנים לרצפה (ולא בברכיים). וכן פסק **הגרש"א זצ"ל** (אבני ישיפה ח"ב סי' ז ע"ף ה). ולענין גודל ההפסק לכאורה י"ל דבעינן דבר שניכר ע"מ שלא יהא נראה שמשתחוה על אבן.

ט. ע"י מה אפשר להפסיק
והנה מבואר לעיל שלהפסיק בינו לקרקע ע"י מחצלאות, עשבים וכדו', מהני. ויש לעיין אם מהני אף להפסיק ע"י בגדו. ובאמת מדברי הפוסקים הני"ל שכתבו להפסיק ע"י הדברים הני"ל משמע שבבגדו לא מהני. אולם **במ"א** (סי' קלא ס"ק ב) מבואר שלהפסיק בבגדו מהני. וכן **בדרכי משה** (סי' תרכא אות ה) כת' שמועיל להפסיק בכנף טליתו. וכן פסקו **הא"ר** (סי' קלא אות טו) כשאין לו עשבים להפסיק, וכן הוא **במט"א** (סי' תרכא אות יד). ו**בשעה"צ** (סי' קלא אות מד) ו**במ"ב** (סי' תרכא ס"ק יד) משמע דאפי' כשתחלה מהני. ומשמע מדבריהם שאף בטלית של מצוה שרי. וי"ל דלעולם הפסק ע"י מחצלאות וכדו' עדיפא, כי ניכר טפי ומה"ט כת' הראשונים לעשות בהם הפסק. ודעת **הגרש"א זצ"ל** (אבני ישיפה ח"ב סי' ז ע"ף א) דיכול להפסיק בכל דבר אפי' בדבר מחורר דהעיקר הוא שלא נראה כמשתחוה על אבן. ועי' **במהר"ש** (דעת תורה סי' קלא סעי' ט) ו**בארחות רבנו** (ח"ה מעמ' ק"ב).

י. כשאינו עושה דרך השתחויה
ויש להסתפק במי שעושה פעילות גופנית ופניו נוגעות בקרקע אם חייב לעשות הפסק בינו לקרקע. ומסתבר דכיון שמוכח שהוא מעשה שלא לשם השתחויה אינו בכלל האיסור. ודעת **הגרש"א זצ"ל** (אבני ישיפה שם ע"ף ד) דבכה"ג אין חשש, משום שאיסור השתחויה תלוי בכוונה להשתחוות, אבל בלא"ה אין הדבר בכלל השתחויה, ע"כ. ולפי"ז ה"ה הנצרך לתקן דבר וצריך לשכב על הרצפה וכדו' אינו בכלל האיסור.

העולה לדינא: **א'** אסור לכרוע על פניו דרך פישוט ידים ורגלים על קרקע אפילו אין בה אבנים, אלא אם כן מפסיק ע"י בגד או דבר אחר בין פניו לקרקע. **ב'** אסור לכרוע דרך השתחויה על אפיו (ולא פישוט ידים ורגלים) על רצפת אבנים, אלא אם כן מפסיק ע"י בגד או דבר אחר בין פניו לקרקע, או שנוטה על צדו. ועל קרקע (או רצפה מרוצפת ללא אבנים) מותר אף ללא הפסק, ומ"מ נוהגים להחמיר לשים דבר המפסיק אף באופן זה. ואם אין לו דבר להפסיק, יפסיק על ידי בגדו (כגון שיניח שרוולו כנגד פניו) או על ידי טליתו. ואם יש על הקרקע שטיח וכדומה, אם הוא מחובר לקרקע נוהגים להחמיר לעשות הפסק, ואם הוא אינו מחובר אין צריך הפסק, ויש נוהגים להחמיר אף בזה. ג' כשכרוע על פניו שלא לשם השתחויה (כגון הנצרך לתקן דבר וצריך לשכב על הרצפה) א"צ להפסיק בינו לקרקע.

מסקנא דיניא
העולה לדינא: **א'** אסור לכרוע על פניו דרך פישוט ידים ורגלים על קרקע אפילו אין בה אבנים, אלא אם כן מפסיק ע"י בגד או דבר אחר בין פניו לקרקע. **ב'** אסור לכרוע דרך השתחויה על אפיו (ולא פישוט ידים ורגלים) על רצפת אבנים, אלא אם כן מפסיק ע"י בגד או דבר אחר בין פניו לקרקע, או שנוטה על צדו. ועל קרקע (או רצפה מרוצפת ללא אבנים) מותר אף ללא הפסק, ומ"מ נוהגים להחמיר לשים דבר המפסיק אף באופן זה. ואם אין לו דבר להפסיק, יפסיק על ידי בגדו (כגון שיניח שרוולו כנגד פניו) או על ידי טליתו. ואם יש על הקרקע שטיח וכדומה, אם הוא מחובר לקרקע נוהגים להחמיר לעשות הפסק, ואם הוא אינו מחובר אין צריך הפסק, ויש נוהגים להחמיר אף בזה. ג' כשכרוע על פניו שלא לשם השתחויה (כגון הנצרך לתקן דבר וצריך לשכב על הרצפה) א"צ להפסיק בינו לקרקע.

העולה לדינא: **א'** אסור לכרוע על פניו דרך פישוט ידים ורגלים על קרקע אפילו אין בה אבנים, אלא אם כן מפסיק ע"י בגד או דבר אחר בין פניו לקרקע. **ב'** אסור לכרוע דרך השתחויה על אפיו (ולא פישוט ידים ורגלים) על רצפת אבנים, אלא אם כן מפסיק ע"י בגד או דבר אחר בין פניו לקרקע, או שנוטה על צדו. ועל קרקע (או רצפה מרוצפת ללא אבנים) מותר אף ללא הפסק, ומ"מ נוהגים להחמיר לשים דבר המפסיק אף באופן זה. ואם אין לו דבר להפסיק, יפסיק על ידי בגדו (כגון שיניח שרוולו כנגד פניו) או על ידי טליתו. ואם יש על הקרקע שטיח וכדומה, אם הוא מחובר לקרקע נוהגים להחמיר לעשות הפסק, ואם הוא אינו מחובר אין צריך הפסק, ויש נוהגים להחמיר אף בזה. ג' כשכרוע על פניו שלא לשם השתחויה (כגון הנצרך לתקן דבר וצריך לשכב על הרצפה) א"צ להפסיק בינו לקרקע.

נערך ע"י מחבר מדרת "עבודת המועדים"

העילון נתרם בעילום שם להצלת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות בעניני הגיליון ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא - להפצת הגיליון במקום מגוריהם או לימודם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM